

13. Зязюн І. Гуманістична парадигма в освіті // Концепція гуманізму в становленні та розвитку професійної освіти: Матеріали між нар. наук.-практ.конф. – Одеса: Вид-о “Астропрнт”, 1997. – С. 4-9.
14. Зязюн І. Освітні технології у вимірах педагогічної рефлексії // Світло. – №1. – 1996. – С. 4-9.
15. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод. посібн. – К: МАУП, 2000. – 312 с.
16. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу, 1997.– 302 с.
17. Кудін В.О. Засоби мовної інформації та професійна освіта: філософсько-педагогічний аспект дослідження. – Харків: НТУ “ХПГ”, 2002. – 207 с.
18. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А.Зязюн, Л.В.Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред І.А.Зязюна. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. :Вища школа, 2004. – 422 с.
19. Рейзенкінд Т.Й. Дидактичні основи дидактичної підготовки вчителя музики у педуніверситеті. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.
20. Саранцев Г.И. Диалектический подход к осмыслению категории „знание”// Педагогика,2001. – № 3. –С. 10 – 17.
21. Саранцев Г.И. Красота – в математике, математика – в красоте // Педагогика. – № 3. – 2004. – С. 24 – 31.
22. Саранцев Г.И. Методология предметных методик обучения // Педагогика. – №8. – 2000. – С.16-23.
23. Саранцев Г.И. Теория, методика и технология обучения // Педагогика. – №1. – 1999. – С.19-24.
24. Саранцев Г.И. Форма обучения в средней школе //Педагогика. – №2. – 2000. – С.34-40.
25. Свердлова Т.Г. Сучасні тенденції формування системи освіти в Японії // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: Теоретичні та методичні засади розвитку / Тези міжнародної наукової конференції (30 червня – 2 липня). – Київ – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – С.83-85.
26. Триліс В.Г. Фольклор у системі українознавства // Збірник наукових праць наук.-дослід. ін-ту українознавства / Під заг. ред.. Кононенко П.П. – Т. 2. – К., 2004. – С. 297 – 303.
27. Шаталов В.Ф. Эксперимент продолжается. – М.: Педагогика, 1989. – 336 с.

Анотація

У статті досліджуються проблеми взаємодії мистецького і логічного аспектів навчальної діяльності як умови розвитку педагогічної майстерності вчителя.

Аннотация

В статье исследуются проблемы взаимодействия аспектов искусства и логики в учебной деятельности как условия развития педагогического мастерства учителя.

Подано до редакції 13.02.2008.

© 2008

Сидоренко В.Х.

КОМУНІКАТИВНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Педагогічне спілкування як специфічна форма спілкування має свої особливості і в той же час підкоряється загальним психологічним закономірностям, що притаманні спілкуванню як формі взаємодії людини з іншими людьми, і включає комунікативний, інтерактивний та перцептивний компоненти.

Зокрема, І.А.Зязюн визначає педагогічне спілкування як комунікативну взаємодію педагога з учнем, батьками, колегами, що спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків.

Комунікативна культура педагога – це мистецтво соціальної взаємодії, опосередковане педагогічною діяльністю і якостями особистості учителя. Вона включає не лише вміння володіти мовою, етику, а й змістовну сторону комунікації – вміння проводити пояснення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв’язання даної проблеми... Сутність і значення педагогічного спілкування розкривається у працях Ю.П.Азарова, О.О.Бодальова, Н.В.Кузьміної, Л.О.Лобанова, О.О.Леонтьєва, І.В.Добровича, А.В.Петровського та ін., завдяки педагогічному спілкуванню у вчителя та учнів створюється певна взаємодія.

Сучасні вчені Б.Д.Паригін, Г.М.Андрєєва, О.О.Бодальов, А.А.Брудний, О.О.Леонтьєв, Б.Ф.Ломов та ін., визначаючи сутність спілкування, звертають увагу на функціональну та рівневу його організацію.

У філософській, соціологічній та психолого-педагогічній літературі ще чітко не сформовано трактування “професійної культури”. Широко використовується дане поняття у дослідженнях, що пов’язані з виробничою педагогікою С.Я.Батишевим, В.М.Ломовим, Г.Н.Соколовою.

Педагоги І.І.Зарецька, В.С.Грехньов розглядають комунікативну культуру вчителя як процес педагогічної взаємодії та визначають її становлення та структуру.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є розкриття та уточнення поняття комунікативної культури, її рівнів, та співвідношення з професійною культурою вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження... Професійне спілкування вчителя має тісно пов’язані ланки: загальні принципи спілкування, що диктуються суспільним ладом, спадковістю і індивідуальні принципи, або

стиль учителя – сукупність конкретних прийомів, засобів, що використовує вчитель залежно від конкретних умов і можливостей навчання та виховання в своїй діяльності.

Поняття “комунікативна культура” досить широко використовується у наукових дослідженнях, але чіткого визначення немає, у сучасних умовах вона стає особисто і соціально значимою. За І.І.Зарецькою особистісна значимість комунікативної культури полягає в тому, що учитель, який оволодів нею, отримує впевненість у собі, відчуває почуття задоволення від спілкування з учнями, почуття комфортності. Соціальна значимість комунікативної культури полягає у тому, що вчитель, який володіє нею, здатен створювати сприятливу психологічну атмосферу у взаєминах із учнями і стверджувати принципи гуманізації, гуманітаризації і демократизації [2, с.13].

Культура спілкування вчителя на думку В.С.Грехньова, – це показник того, як, яким чином, за допомогою яких найбільш відповідних вирішенню конкретних педагогічних задач, способів взаємодії вчителю вдається реалізувати загальні соціально значимі принципи навчання і виховання [1, с.36].

Комунікативну культуру розглядають як один із показників професійної культури вчителя. Поняття комунікативної культури особистості достатньо широке: різні джерела інформації передбачають і широкий діапазон умінь користуватися ними, комунікативна культура учителя також виявляється і в роботі з друкованими і віртуальними носіями інформації, і в умінні прогнозувати процес спілкування, і у виборі навчальної інформації. Успіх педагогічної діяльності багато в чому залежить від культури спілкування.

Педагогічну культуру можна розглядати на трьох рівнях: як культуру взаємовідносин держави і освіти, як показник рівня розвитку педагогічної культури на регіональному рівні, як культуру конкретного спеціаліста у сфері освіти.

Професійна культура, на відміну від педагогічної, характеризує рівень педагогічної культури конкретної особистості.

До особливостей професійної культури відноситься поєднання компетентності і професіоналізму у певній галузі знань з власною педагогічною культурою особистості, що готова не лише транслювати знання, а й створювати гуманне розвиваюче середовище в освітянському процесі.

Пріоритетним в умовах гуманізації стає комунікативний аспект особистісної культури вчителя, його прояв у реальному педагогічному спілкуванні. “Культура педагогічного спілкування – це умова успішного освітянського процесу і комфортності вчителя в його професійній діяльності”.

Ознакою професіоналізму вчителя є його здатність, використовуючи ті чи інші форми і прийоми навчання і виховання учнів, виражати кожному своє особистісне відношення. Вміння розбиратися в учнях, вірно оцінювати їх вчинки, здатність адекватно відгукуватися на їх поведінку, обирати систему методів виховання – показник професіоналізму.

Використання вчителем різних міжособистісних зв'язків задля формування колективу є ще одним показником професійної культури.

На думку В.С.Грехньова, культура спілкування вчителя як система його соціально-ціннісних орієнтацій характеризується деякими постійними ознаками, що пов'язані з загальною характеристикою професії учителя. Культура професійного спілкування учителя ще визначається ступенем та рівнем адаптації і складається на основі багатьох умов, яких повинен дотримуватися вчитель. До них належать уміння будувати спілкування, виходячи із особливостей партнерів за спілкуванням, налаштування на хвилю відчуття і поведінки людей, вміння бути творцем спілкування, яке повинно в свою чергу бути ситуативним, але при цьому не виключати деякої стабільності в стилі і манері вчителя.

Визначають наступні рівні комунікативної культури:

I рівень характеризує сукупність соціально-економічних факторів, що визначають місце і значимість освіти в загальній структурі культури суспільства – об'єктивні умови, в яких існує система освіти. Це загальнодержавний рівень педагогічної культури;

II рівень характеризує гармонізацію відносин у середині педагогічної системи (області, міста, села) і виявляється у стилі взаємовідносин між керівними органами освіти і освітянськими установами, між адміністрацією і педагогічним колективом, між навчальним закладом і соціальним середовищем;

III рівень, за визначенням І.І.Зарецької, включає прояв професійної культури особистості конкретного вчителя, яка характеризується компетентністю, широтою кругозору, гуманними відносинами з усіма суб'єктами освітянського процесу, творчою активністю, почуттям комфортності і задоволеності від реалізації свого особистісного професійного потенціалу [2, с.16.].

У структурі комунікативної культури виділяють: професійно-організаційний аспект (знання, уміння, досвід, майстерність) і соціально-моральний (ціннісні орієнтації, морально-вольові якості, що визначають ставлення до предмету, процесу, суб'єктів, засобів і результатів діяльності). У педагога професійно-педагогічна культура не зводиться до його компетентності і професійної кваліфікації, компетентність для вчителя – предметна основа становлення культури педагогічної діяльності. Професіональна культура учителя неможлива без високого рівня

культури його особистості, “це і культура спеціаліста в певній галузі знань, і культура учителя, особистості, що здатна не тільки транслювати знання, але й створювати плінне освітянське розвиваюче середовище”.

Процес формування культури фахівця це:

1. Інваріантний блок, що являє собою основу і в той же час це перший етап формування професійної культури майбутнього спеціаліста, що забезпечується впливом цілісного педагогічного процесу загальноосвітньої і професійної школи. На його становлення впливають фактори соціального середовища, стереотипи масової свідомості, що характерні для даного етапу розвитку суспільства.

2. Соціально-професійний блок, який ближче до змісту професійної культури спеціаліста, але ще не відображає специфіки її прояву в конкретній професії. Якщо перший – це загальне, то другий – особливе.

3. Спеціальний блок професійної культури по відношенню до перших двох виражає прояв загального (1) і особливого (2) у одиничному (3), що пов'язане зі специфічними знаннями, уміннями, морально-вольовими якостями, із якими пов'язана професійна етика вчителя, що виявляється в його комунікативній культурі, культурі педагогічного спілкування.

За В.А.Кан-Каликом, на кожному етапі спілкування визначається специфіка змісту комунікативної діяльності: в процесі моделювання комунікативна культура виявляється в роботі з джерелами інформації, у здатності обґрунтованого відбору і структуруванні навчального матеріалу.

На початковому етапі спілкування комунікативна культура вчителя виявляється у здібностях залучити увагу, налаштувати на продуктивну взаємодію, в умінні подолати бар'єри, що виникають між позицією учителя і настроєм учнів. На 3 етапі комунікативна культура виявляється у здатності вести діалог, підтримувати інтерес і активність учнів, орієнтуватися на зворотній зв'язок, бути гнучким, мобільним, відкритим і доброзичливим.

На 4 етапі вона проявляється у самокритичності, здатності до рефлексії і намаганні вдосконалювати свою майстерність.

До умов плідного педагогічного спілкування, на думку Л.Д.Столяренко, можна віднести:

1. Педагогічне співробітництво як двосторонній процес, що базується на взаємодії учителя і учня, успіх якої залежить від діяльності і особистості як учителя, так і учня;

2. Педагогічна взаємодія адекватна індивідуальним можливостям особи учня;

Педагогічне спілкування, започатковане на співробітництві передбачає творчий пошук учителем оптимальних педагогічних рішень.

Висновки... Педагогічна культура суспільства впливає на розвиток професійної та комунікативної культури. Комунікативна культура у педагогічному спілкуванні виступає як показник професійної культури вчителя, як мистецтво соціальної взаємодії, як умова успішності навчально-виховного процесу.

Література

1. Грехнев В.С. Культура педагогического общения: Кн. Для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 142 с.
2. Зарецкая И.И. Коммуникативная культура педагога и руководителя. – М.: Сентябрь, 2002. – 160 с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М.: Просвещение, 1987. – 144 с.
4. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология. – Р/на/Д.: Феникс, 2000. – С.489.
5. Федорчук В. Комунікативна компетентність педагога. Соціально-психологічний тренінг. – Бібл. “Шкільного світу”.
6. // Психолог. – 2007. – № 8. – С. 32-34.

Анотація

У статті розглядаються питання педагогічної взаємодії вчителя та учнів, зв'язок професійної та комунікативної культури вчителя.

Аннотация

В статье рассмотрены вопросы педагогического взаимодействия учителя, связь профессиональной и коммуникативной культуры учителя.

Подано до редакції 29.02.2008

© 2008

Софроній З.В.

ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ УВАГИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасне українське суспільство, глобалізуючись у європейський і світовий простір, зазнає швидких динамічних змін у всіх сферах його життєдіяльності. Набуває актуальності питання всебічної освіченості, психічної стійкості і духовного розвитку підростаючого покоління для задоволення потреб прогресуючої держави. У зв'язку з цим, сучасна школа ставить перед вищою освітою ряд завдань, визначених Національною доктриною розвитку освіти, Законом України “Про вищу освіту”, Державною національною програмою “Освіта” Україна XXI століття”, пріоритетними з яких є виховання фізично, психічно здорової та емоційно врівноваженої особистості майбутнього вчителя. Згідно цьому, у проекті “Програми розвитку освіти на 2005-2010 рр.” вказано, що “мова повинна йти про професійне становлення і професійне